

ПРОФЕСІЙНІ ОБОВ'ЯЗКИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА В РОБОТІ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

PROFESSIONAL OBLIGATIONS OF A SOCIAL WORKER IN WORK WITH OLDER PEOPLE

У статті висвітлені професійні обов'язки соціального працівника у роботі з людьми похилого віку; описані професійні якості соціального працівника, які він має застосовувати у своїй практиці; розглянуті етичні принципи та особисті якості соціального працівника у роботі із зазначеною категорією населення; охарактеризовані особисті якості працівника у роботі з людьми похилого віку.

В Україні простежується багато проблем, які вимагають негайного їх вирішення. До когорти таких проблем належить і питання про людей похилого віку. Ця проблематика пояснюється тим, що в Україні та загалом у світі збільшується частка людей похилого віку.

У нашій країні робота із зазначеною категорією населення займає перші «сходки» у багатьох соціальних інститутах, різноманітних міжнародних програмах, які є актуальними для покращення рівня життя людей похилого віку. Нині люди похилого віку (пенсіонери) становлять п'яту частину населення України.

Якщо брати до уваги статистичні дані Всесвітньої організації охорони здоров'я, то особи у віці 60 до 74 років – це люди похилого віку; особи, які мають 75–89 років, – старі люди; 90 років і старші – довгожителі.

Бачення щодо значення людей похилого віку у суспільстві викладено у принципах ООН, які були прийняті у 1991 р. Зазначені принципи спрямовані на соціальний захист людей похилого віку, а саме забезпечення продуктами харчування, одягом, медичним наглядом, житлом; можливість брати участь у розробленні політичних питань, які торкаються їхнього благополуччя, створювати власні організації та спілки.

Саме принципи Організації Об'єднаних Націй стали поштовхом до висвітлення та вирішення питання стосовно людей похилого віку не тільки в Україні, а й у світі загалом.

Світова статистика свідчить, що 10% людей у світі належить до категорії людей похилого віку. Згідно з розрахунками ООН, до 2050 року число людей похилого віку збільшиться удвічі, а за даними Міністерства статистики України, у 2006 році літні люди, яким за 60 років, становили 20,1% кількості населення. За прогнозами Організації Об'єднаних Націй, кількість літніх людей у 2025 році становитиме 26,3%, а в 2050 році – 38,1%.

Ключові слова: соціальний працівник, професійна підготовка соціального працівника, професійні обов'язки соціального працівника, професійна етика, соціальне обслуговування, етика соціальної роботи, конструктивний підхід до людей похилого віку, готовність до професійної діяльності.

The article highlights the professional responsibilities of a social worker in working with

the elderly, describes the professional qualities of a social worker that he should apply in his practice, considers ethical principles and personal qualities of a social worker in working with this category of the population; the personal qualities of the employee in work with elderly people are characterized.

Currently, there is an increased interest in many social problems, one of which is working with the elderly. All this is due to the fact that the share of elderly people in our society is increasing.

In Ukraine, there are a lot of problems, which require their fast solution. A set of such problems include the issues concerning the elderly people. The problematic is explained by the fact that a number of the elderly people is growing both in Ukraine and around the globe.

In our country, work with this category of the population occupies the first "stages" in many social institutions, various international programs that are relevant to improving the living standards of the elderly. Today, the elderly people (pensioners) make up one-fifth of Ukraine's population.

Taking into account the statistical data of the World Organization for the Protection of Health, the individuals from 60 to 74 years are elder people; individuals aged 75–89 years old are old people; 90 years of age and seniors – living residents.

The visions on the value of older people in society were stipulated by the support of the United Nations principles of the United Nations and adopted in 1991. The assigned principles are focused on the social protection of elderly people, namely: provision with food, clothing, medical services, accommodation; an opportunity to participate in developing political issues which touch upon their well-being, to establish their own organizations and communities.

The very principles of the Organization of the United Nations gave rise to covering and solving the problems concerning the elderly people not only in Ukraine but around the world.

World statistics show that 10% of people in the world belong to this category – the category of the elderly. According to UN estimates, the number of elderly people will double by 2050, and according to the Ministry of Statistics of Ukraine, in 2006 the elderly, who were 60 years old – 20.1% of the population. According to the United Nations, the number of elderly people in 2025 will be – 26.3%, and in 2050 – 38.1%.

A social worker must have regulations governing the work of social services for the elderly; features of socialization and adaptation of the elderly; various methods and technologies of social work with the elderly.

Key words: social worker, professional training of a social worker, professional responsibilities of a social worker, professional ethics, social services, ethics of social work, constructive approach to the elderly, readiness for professional activity.

УДК 364.4-051:005.25:364.4-053.9
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/31-2.22>

Моргай Л.А.,
доктор філософії,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Соціальний працівник – це професійно підготовлений фахівець, що має необхідну кваліфікацію у сфері соціальної роботи та виконує різноманітні види соціальної роботи. Він допомагає людям вирішувати проблеми, створюючи для цього необхідні ресурси, забезпечує взаємодію між людьми чи між людиною та середовищем загалом, підвищує відповідальність організацій за людину [3, с. 181].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До когорти провідних науковців, які займаються вивченням роботи соціального працівника з людьми похилого віку, належать: В. Бойчелюк, Т. Коляда, М. Лукашевич, Т. Семігіна, О. Черепехіна, О. Краснова, О. Левінсон, Т. Смирнова, А. Тащенко, Є. Холостова та інші. Це пояснюється тим, що ця тема знаходиться у центрі досліджень.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Необхідно визначити основні соціальні проблеми зазначеної категорії населення, розкрити основні обов'язки соціального працівника у роботі з людьми похилого віку.

Мета статті – висвітлити професійні обов'язки соціального працівника в роботі з людьми похилого віку.

Виклад основного матеріалу. Професійна підготовка соціальних працівників – це процес і результат оволодіння цінностями соціальної та соціально-педагогічної діяльності, професійно необхідними знаннями, вміннями й навичками; формування професійно важливих особистісних якостей, які є основою готовності до професійної соціально-педагогічної діяльності. Професійна підготовка – це результат професійно-особистісного формування фахівця [3, с. 233].

Мета професійних обов'язків соціального працівника полягає у формуванні професійно компетентного, конкурентноздатного й мобільного фахівця шляхом створення сприятливих умов для усвідомленого професійного самовизначення, професійно-особистісного формування в системі різнорівневої професійної підготовки [3, с. 234].

Обов'язково соціальний працівник має володіти нормативно-правовими актами, що регламентують роботу закладів соціального обслуговування людей похилого віку; знаннями про особливості соціалізації та адаптації людей похилого віку; різноманітними методиками та технологіями соціальної роботи з людьми похилого віку; повинен враховуватися і закордонний досвід соціальної роботи з клієнтами геронтологічної групи, роботи закладів соціального обслуговування людей похилого віку, можливість використовувати супервізію в процесі професійної діяльності [7].

Обов'язки соціального працівника – це надання моральної та правової підтримки незахищеним верствам населення, а саме людям похилого віку.

Під час виконання своїх обов'язків соціальний працівник керується посадовою інструкцією. Розглянемо, яку інформацію вона повинна містити.

Соціальний працівник – це фахівець, який надає допомогу тим верствам населення, які її потребують: пенсіонерам, інвалідам, дітям-сиротам, дітям із неблагополучних сімей, біженцям та іншим особам, які її потребують.

Основним завданням соціальних працівників є сприяння незахищеним і малозахищеним верствам населення.

Щодо обов'язків, то соціальний працівник: відстежує і виявляє коло осіб, що потребують допомоги; намагається поліпшити матеріально-побутові умови їхнього життя; забезпечити соціально-правовий захист.

Крім бесід і консультацій, соціальний працівник здійснює регулярні виїзди на місця знаходження своїх підлеглих, у нашому разі людей похилого віку, спостерігає за їхнім життям і побутовими умовами.

Робота соціального працівника із зазначеною категорією населення передбачає такі дії: придбання продуктів харчування, медикаментів, товарів повсякденного попиту, оформлення різних пільг, субсидій тощо. Спеціаліст, який претендує на таку посаду, повинен мати загальні соціологічні знання, а також деякі прикладні, що включають у себе знання етики, соціології, педагогіки, економіки, права, медицини.

Працює соціальний працівник у школах, придуках, будинках для людей похилого віку, колоніях, центрах соціального обслуговування, комітетах соціального захисту, службах психологічної допомоги тощо.

Професійний стандарт. Перш ніж говорити про те, що входить у посадові обов'язки соціального працівника, з'ясуємо, яким вимогам він повинен відповідати, якими навичками, знаннями та вміннями необхідно володіти.

Згідно з вимогами, для заміщення посади соціального працівника необхідно відповідати таким вимогам, як: відсутність медичних протипоказань до роботи; наявність середньої професійної освіти або середньої загальної освіти за умови проходження стажування на робочому місці; проходження курсів із надання першої медичної допомоги; відсутність судимості за злочини.

Посадова інструкція працівника складається з урахуванням вимог, зазначених стандартом, та з таких розділів, як: загальні положення; посадові обов'язки; права; відповідальність. Співробітники, яких стосується цей документ, повинні бути ознайомлені з його змістом під підпис.

Соціальний працівник повинен знати:

– основи законодавства, основні положення нормативних правових актів у сфері соціального обслуговування населення, державні стандарти соціального обслуговування населення;

- мати навички роботи із засобами комунікацій та зв'язку;
- правила внутрішнього трудового розпорядку організації, норми охорони праці, протипожежну безпеку;
- політику організації у сфері системи якості;
- регламенти міжвідомчої взаємодії та правила обміну професійною інформацією між фахівцями різних відомств;
- основи психології особистості й окремих категорій населення;
- прийоми надання невідкладної лікарської допомоги;
- санітарно-гігієнічні вимоги з догляду за громадянами, визнаними такими, що потребують соціального обслуговування;
- організацію ведення домашнього господарства.

Соціальний працівник повинен володіти необхідними знаннями та вміннями, які відповідають професійному стандарту. Також повинен забезпечувати конфіденційність отриманих у результаті діяльності відомостей про одержувача соціальних послуг.

Соціальний працівник призначається на посаду і звільняється з посади наказом директора організації відповідно до чинного законодавства.

Соціальний працівник підпорядковується директору організації.

До обов'язків соціального працівника з людьми похилого віку входить:

- виявлення осіб, які перебувають у важкій життєвій ситуації і потребують соціального обслуговування;
- придбання і доставка додому продуктів харчування, в тому числі гарячих обідів; допомога в приготуванні їжі з продуктів;
- придбання і доставка додому промислових товарів першої необхідності;
- доставка води (для осіб, які проживають у приміщеннях без централізованого водопостачання);
- здача речей у прання, хімчистку, ремонт, отримання їх і доставка;
- сприяння в організації усунення несправностей і ремонту житлових приміщень (виклик сантехніка, електрика та інших необхідних працівників, пошук виконавців і допомога в укладанні з ними цивільно-правових договорів на виконання відповідних робіт);
- організація прибирання житлових приміщень, в тому числі із залученням інших осіб (служб).

Соціальні працівники з догляду за людьми похилого віку обов'язково мають виконувати таку допомогу, як:

- допомога в оплаті житла і комунальних послуг (заповнення квитанцій, оплата послуг

через кредитні організації, організації житлово-комунального господарства, розрахунково-касові центри);

- сприяння в отриманні послуги «соціальне таксі»;
- сприяння у придбанні товарів і послуг в організаціях торгівлі, комунально-побутового обслуговування, транспорту, зв'язку та інших організаціях, що надають послуги населенню (оформлення заявок, сприяння у здійсненні доставки до місця проживання, у разі необхідності в робочий час супроводження клієнта в зазначені організації);
- допомога в написанні і прочитанні листів;
- сприяння в забезпеченні книгами, журналами, газетами (придбання та доставка додому, заповнення квитанцій на підписку);
- сприяння у відвідуванні кіно, театрів, виставок та інших культурних заходів (інформування про майбутні культурних заходи, придбання квитків, у разі необхідності в робочий час супровід під час відвідування культурних заходів);

– організація роботи на присадибній ділянці, в тому числі із залученням інших осіб або служб (пошук виконавців і допомога в укладанні з ними цивільно-правових договорів на виконання відповідних робіт, залучення волонтерів, спонсорів).

Безперечно, робота соціального працівника не є легкою, вона потребує витримки, терпіння і принесення себе в жертву роботі.

Виявлення етичних принципів та особистісних якостей є необхідним для успішної професійної діяльності соціального працівника.

Етика соціальної роботи – це наука, що вивчає мораль, з'ясовує її розвиток та місце в системі суспільних відносин, аналізує її природу, характер і структуру, за допомогою яких виражаються моральні принципи, норми, оцінки, правила поведінки [5].

Одним із головних принципів є терпимість, яка свідчить про культуру спілкування, про моральне кредо соціального працівника. Терпимість допомагає гуманізувати міжособистісні відносини, зробити їх більш людськими, доброзичливими [5].

Кожен професіонал, який працює з людьми цієї категорії, має добре усвідомлювати, як правильно підійти до людини, не зашкодивши їй. Дослідники виділяють декілька підходів, які притаманні цій категорії населення, а обов'язком соціального працівника є конструктивний підхід, коли людина внутрішньо врівноважена, спокійна, задоволена емоційними контактами з іншими, критична щодо самої себе, терпима в стосунках з іншими. Людина сприймає старість як факт, що завершує професійну кар'єру, розглядає смерть як природне явище, не висловлюючи ані розпачу, ані жалю. Людина такого типу з довірою ставиться до всіх навколо, охоче приймає допомогу [5, с. 178].

Соціальний працівник несе відповідальність за: невиконання (неналежне виконання) своїх функціональних обов'язків, порушення правил внутрішнього трудового розпорядку, встановлених в організації; невиконання розпоряджень і доручень директора організації; завдання матеріальної шкоди в межах, встановлених чинним законодавством; неякісне надання послуг і ведення обліково-звітної документації; розголошення відомостей, що стали відомими у зв'язку з виконанням посадових обов'язків.

Соціальний працівник, працюючи з людьми похилого віку, має добре розуміти, як правильно підійти до людини, не зашкодивши їй. Дослідники виділяють декілька підходів, які притаманні цій категорії населення, а обов'язком соціального працівника є їх знання.

Висновки. Отже, майбутній соціальний працівник повинен не лише бути кваліфікованим фахівцем своєї справи, але і добре володіти та застосовувати на практиці професійно-етичні норми та принципи професійної діяльності. Цього можна досягти, якщо на достатньому рівні приділити увагу цій проблемі та спрямовувати максимум зусиль для того, щоби професійна підготовка була продуктивною. Соціальний працівник має чітко виконувати свої обов'язки, знати основні положення законодавства у сфері надання послуг людям похилого віку.

Перспективами подальших досліджень є робота соціального працівника з людьми, які зазнали насильства в сім'ї.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вступ до соціальної роботи : навчальний посібник [Семигіна Т.В., Мигович І.І., Грига І.М. та ін.]; за ред. Т.В. Семигіної, І.І. Миговича. К. : Академвидав, 2005. 304 с.
2. Дубич К. Сучасна система надання соціальних послуг України. Київ, 2015. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/op=1&z=821>.
3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери: 2-е видання Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
4. Кривоконь Н.І. Соціально-психологічні особливості розвитку соціальних послуг людям літнього віку. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / Н.І. Кривоконь. Проблеми сучасної психології. 2010. Вип. 8. 512 с. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspl/2010_8/822-828.pdf.
5. Лукашевич М.П., Семигіна Т.В. Соціальна робота: підручник. Київ, 2009. 367 с.
6. Олійник К.С. Професійна етика та спілкування в соціальній роботі. URL: [file:///C:/Users/ /Downloads/Стаття%20Олійник%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/ /Downloads/Стаття%20Олійник%20(4).pdf).
7. Павлишина Н. Зміст професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з людьми похилого віку. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3304.
8. Соціальна робота з людьми похилого віку. URL: <https://works.doklad.ru/view/36xRDjtXwuQ.html>.
9. Шевчук Н. Специфіка соціальної роботи з людьми похилого віку. URL: <http://social-science.com.ua/article/597>.